

BẢO TỒN VÀ PHÁT HUY GIÁ TRỊ DI SẢN VĂN HOÁ DÂN CA QUAN HỌ BẮC NINH - THỰC TRẠNG VÀ GIẢI PHÁP

Nguyễn Thị Kim Oanh¹

Tóm tắt: Dân ca Quan họ Bắc Ninh được hình thành và phát triển ở vùng văn hóa Kinh Bắc xưa, là một trong những loại hình dân ca tiêu biểu trong kho tàng dân ca Việt Nam, phát triển đạt tới trình độ cao, hoàn chỉnh về phương diện âm nhạc, lời ca và hình thức diễn xướng. Dân ca Quan họ không chỉ có giá trị nghệ thuật âm nhạc, mà còn chứa đựng nhiều giá trị văn hóa khác như: Tâm linh, tín ngưỡng, phong tục tập quán, giao tiếp ứng xử... vừa mang tính độc đáo, vừa thấm đẫm tính cộng đồng, và đã được UNESCO công nhận là Di sản văn hóa phi vật thể vào ngày 30/9/2009. Trong bối cảnh toàn cầu hoá hiện nay, dân ca Quan họ dần có nguy cơ bị mai một, bị lãng quên, chính vì vậy việc bảo tồn và phát huy giá trị văn hoá di sản dân ca Quan họ Bắc Ninh là một việc làm cấp thiết cần có sự chung tay của Đảng, Nhà nước, toàn dân nói chung và nhân dân vùng Quan họ nói riêng.

Từ khoá: di sản văn hoá, dân ca Quan họ Bắc Ninh, giải pháp, bảo tồn, phát huy.

1. MỞ ĐẦU

Những năm gần đây, nghe hát dân ca Quan họ đang là “xu thế” thu hút và hấp dẫn khách du lịch. Đây là một trong những lợi thế của các làng Quan họ nói riêng và tỉnh Bắc Ninh nói chung, có thể kết hợp du lịch với tiềm năng của dân ca Quan họ để phát triển kinh tế địa phương. Tuy nhiên, trước bối cảnh công nghiệp hoá, hiện đại hoá đất nước, di sản dân ca Quan họ Bắc Ninh đang phải đối mặt với nhiều thách thức lớn: Sự chuyển đổi cơ cấu xã hội trong bối cảnh toàn cầu hóa cùng với những yếu tố chủ quan đã làm nảy sinh sự biến dạng của di sản về hình thức trình diễn, không gian trình diễn, thậm chí tính chất của dân ca Quan họ cũng bị biến đổi; các nghệ nhân ngày một già yếu, cần có một lớp kế cận để lưu truyền dân ca Quan họ, trong khi giới trẻ lại chạy theo xu thế nhạc thị trường mà ít quan tâm tới những làn điệu dân ca truyền thống... Chính vì lẽ đó, công tác bảo tồn, kế thừa và phát huy giá trị di sản văn hoá dân ca Quan họ trở thành nhiệm vụ trọng tâm, góp phần gìn giữ bản sắc văn hoá dân tộc và thúc đẩy tăng trưởng kinh tế – xã hội trên địa bàn tỉnh Bắc Ninh trong hiện tại và tương lai. Trong phạm vi bài viết này, chúng tôi đề cập đến thực trạng bảo tồn, kế thừa và phát huy văn hoá dân ca quan họ tại

¹ Học viện Chính trị Khu vực III, Đà Nẵng

tỉnh Bắc Ninh và đề xuất một số giải pháp nhằm giữ gìn và phát huy di sản văn hoá phi vật thể này của nhân loại.

2. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Các giá trị của dân ca Quan họ Bắc Ninh

Giá trị về âm nhạc, nghệ thuật: Dân ca Quan họ “đẹp” cả lời ca và nhạc điệu, các bài Quan họ thường tồn tại ở dạng: hát (chiếm phần lớn), dạng ngâm hoặc nói, có một số ít bài có sự đan xen các dạng với nhau. Về giai điệu, các bài dân ca Quan họ có thanh điệu lên bổng xuống trầm, âm vực cao thấp khác nhau tùy thuộc vào thanh điệu của lời ca. Điều đáng chú ý là các giai điệu và lời hát trong quan họ rất linh hoạt và đa dạng có thể không tuân theo các quy tắc cứng nhắc nào, ta có thể bắt gặp sắc thái của các làn điệu dân ca khác ở trong âm điệu, giai điệu. Có được điều này là nhờ người Quan họ xưa kia đã biết vận dụng và phối hợp nhiều thủ pháp nghệ thuật để tạo cho Quan họ nhiều nét độc đáo riêng biệt có giá trị nghệ thuật cao.

Giá trị lời ca: Giá trị lời ca Quan họ thể hiện ở nghệ thuật thơ ca và ngôn ngữ thi ca, nghệ thuật xây dựng hình tượng, nghệ thuật sử dụng từ có nghĩa cụ thể để thể hiện hàm ý phong phú, sâu sắc và giá trị nội dung tư tưởng của lời ca... Những bài dân ca Quan họ luôn mang đậm chất thi ca của ca dao, tục ngữ, truyện Nôm... ví dụ muốn đưa ra lời khen, các liền chị có thể nói: “Thưa anh Hai, anh Ba... thật là thơm cây, thơm rễ/ người giồng (trồng) cũng thơm đầy ạ!”, nó tương tự câu ca dao: Người như hoa quế thơm lòng/ Thơm cây, thơm rễ, người giồng (Trồng) cũng thơm [5].

Giá trị văn hoá - xã hội: Dân ca quan họ Bắc Ninh gìn giữ những giá trị văn hóa – xã hội của đất nước, mặc dù đã trải qua nhiều thăng trầm cùng với sự thay đổi và chịu ảnh hưởng của thời gian, nhưng nét đẹp văn hóa đó vẫn được giữ nguyên. Văn hóa Quan họ đã làm phong phú đời sống tinh thần, khắc sâu tình yêu thương giữa con người với con người, tình nghĩa thủy chung son sắt, lối sống trọn nghĩa vẹn tình, cổ vũ tinh thần lao động cũng như thể hiện khát vọng về cuộc sống hạnh phúc, ấm no. Quan họ là một phần không thể thiếu trong đời sống và tâm hồn của người dân ở vùng quan họ, trở thành một phong tục đặc trưng. Ngoài ra nó còn tạo hiệu ứng xã hội có ảnh hưởng tích cực tới người dân, lan toả những giá trị truyền thống văn hoá tốt đẹp, từ đó lại trở lại thúc đẩy sự phát triển của dân ca Quan họ.

Giá trị về nhận thức cuộc sống: Quan họ truyền từ đời này qua đời khác là nhờ nó được hợp thành từ nhiều yếu tố văn hóa nghệ thuật dân tộc, gắn với văn hóa văn minh làng xã, với đời sống con người và tạo nên giá trị về nhận thức cuộc sống, về tinh thần

cũng như vật chất. Thứ nhất, Quan họ giúp người dân sinh hoạt theo lề lối, phong tục của người Quan họ – những con người hòa đồng, giản dị chân thành luôn ước mơ, khát khao một cuộc sống yên bình. Thứ hai, nhận thức được sự thay đổi của đời sống xã hội để có những sự tự chuyển hóa, tự thích nghi, đáp ứng những nhu cầu về văn hóa, nghệ thuật, đời sống của dân vùng Quan họ. Thứ ba, họ nhận thức được giá trị của Quan họ trong đời sống với những ngày hội được vui vẻ ca hát. Thứ tư, trong làn điệu Quan họ không có sự phân biệt đẳng cấp, phân biệt thân phận mà ở đây là mối quan hệ bình đẳng có sự tôn trọng lẫn nhau. Thứ năm, Quan họ giúp hình thành cho những người dân vùng Quan họ cách ứng xử nhân văn, thanh lịch.

Gắn kết cộng đồng: Người dân sống quần tụ trong các làng xã, gặp gỡ, trao đổi, giao lưu và truyền lại cho nhau những giai điệu, ca từ của các bài Quan họ, giúp họ thêm gắn kết trong công việc và đời sống tinh thần. Dân ca Quan họ với những giá trị độc đáo, nhân văn đã ăn sâu vào từng người, từng làng xã. Hát Quan họ giúp kết nối cộng đồng, tạo nên sự đoàn kết nên giá trị cộng đồng với kết cấu vững chắc. Đây chính là cơ sở, nền tảng cho việc bảo tồn và phát huy giá trị dân ca Quan họ, đưa Quan họ lên một vị trí mới, tạo ra những hiệu ứng tích cực từ mỗi người dân.

Lưu truyền tri thức dân gian: Tri thức dân gian của dân ca Quan họ là hoạt động hát dân ca Quan họ với những hội hát, chiếu hát, những lời ca được truyền lại bao đời. Tri thức dân gian còn bao gồm cả tri thức về ứng xử xã hội, ứng xử cộng đồng. Giá trị tri thức dân gian trong từng làn điệu dân ca Quan họ hiển hiện một cách rõ nét và ở một phương diện khác đó là tục kết bạn, giao lưu của liền anh, liền chị, giữa các làng với nhau. Họ giao lưu, học hỏi lẫn nhau, sự đối đáp qua lại một cách chân thành làm cho những người dân trong làng này với làng kia trở nên gắn bó, khăng khít [4].

Dân ca Quan họ có giá trị lưu truyền tri thức dân gian, mang những nét đặc sắc riêng của Quan họ và có sự biến đổi, thích nghi với hoàn cảnh mới. Điều này là cơ sở để Quan họ được bảo tồn và phát triển.

2.2. Thực trạng bảo tồn và phát huy giá trị Dân ca Quan họ Bắc Ninh

Nhận thức được vai trò của di sản văn hoá dân ca Quan họ và chủ thể sáng tạo Dân ca Quan họ, được sự quan tâm chỉ đạo của Tỉnh ủy, HĐND, UBND tỉnh, người dân vùng Kinh Bắc đã thực hiện có hiệu quả Chương trình hành động Quốc gia về bảo tồn, phát huy di sản Dân ca Quan họ Bắc Ninh với nhiều kết quả và thành tựu quan trọng. Năm 2003, được sự đồng ý của Bộ Văn hóa – Thông tin và hỗ trợ của Văn phòng UNESCO Hà Nội, Cục Di sản văn hóa đã cùng với Ủy ban nhân dân tỉnh triển khai dự án nghiên cứu xây dựng danh sách nghệ nhân Quan họ nhằm tôn vinh và chuẩn bị cho việc xây

dựng quy chế phong tặng Nghệ nhân cấp Nhà nước. Cho tới nay, đã lựa chọn được danh sách gồm 83 nghệ nhân đại diện cho Quan họ Bắc Ninh, đem lại niềm phấn khởi và vinh dự cho những chủ thể văn hóa Quan họ nơi đây. Đây cũng là phần thưởng cao quý, là sự ghi nhận công lao to lớn với những người đã và đang cống hiến trí tuệ, tài năng, tâm sức trong việc lưu giữ và truyền dạy những giá trị tinh hoa, độc đáo của các loại hình Di sản văn hóa phi vật thể của nước nhà.

2.2.1. Những kết quả đạt được

Một trong những thành tựu nổi bật trong việc bảo tồn, kế thừa và phát huy di sản dân ca Quan họ Bắc Ninh là *Sưu tầm nghiên cứu xác định giá trị của di sản*. Từ nhiều thập kỷ qua, Dân ca Quan họ Bắc Ninh thu hút nhiều thế hệ học giả trong và ngoài nước tham gia nghiên cứu, đem lại kết quả to lớn.

Theo thống kê bước đầu, đến nay đã có gần 1.000 công trình nghiên cứu về Dân ca Quan họ và những nội dung có liên quan, gồm ấn phẩm sách, bài trên các tạp chí, luận văn Thạc sĩ, Tiến sĩ, băng, đĩa hình, phim tư liệu nhằm lưu giữ các giọng ca của nghệ nhân và sinh hoạt ca hát Quan họ truyền thống... Những năm qua, các cấp, ngành đã tổ chức được 10 cuộc hội thảo khoa học Quốc gia và Quốc tế, thu hút hàng trăm các nhà nghiên cứu trong nước và nước ngoài tham gia bàn thảo những vấn đề khoa học và thực tiễn của việc bảo tồn và phát huy Dân ca Quan họ Bắc Ninh trong xã hội đương đại [9].

Sau khi được UNESCO vinh danh là Di sản văn hóa phi vật thể đại diện của nhân loại, tỉnh phê duyệt đề án triển khai “Chương trình hành động quốc gia về bảo tồn và phát huy di sản Dân ca Quan họ” với những nội dung cụ thể cùng nhiều giải pháp tích cực. Các thôn làng được bảo tồn và phát triển. Các di tích lịch sử văn hóa và lễ hội truyền thống gắn với sinh hoạt văn hóa Quan họ được nhà nước xếp hạng bảo vệ. Cùng với nhà nước, nhân dân các làng Quan họ đầu tư tu bổ, phục hồi di tích và lễ hội, phục dựng lại nhà chứa Quan họ, xây dựng nhà văn hóa thôn, quy hoạch khu tổ chức lễ hội, đầu tư trang thiết bị cho các nhà văn hóa, câu lạc bộ Quan họ... Thành quả tiêu biểu trong lĩnh vực này là không chỉ môi trường các làng Quan họ truyền thống được bảo tồn, mà còn xây dựng, phát triển được trên 300 làng Quan họ thực hành trong tỉnh [3].

Thành lập Hội những người yêu Dân ca Quan họ Bắc Ninh nhằm tập hợp các tổ chức, cá nhân trong tỉnh, trong nước và nước ngoài yêu thích Dân ca Quan họ đóng góp vào những hoạt động bảo tồn, phát huy di sản Quan họ. Đến nay, có hàng trăm câu lạc bộ, đội văn nghệ Quan họ được thành lập ở các thôn làng trong tỉnh Bắc Ninh, Bắc Giang và ở nước ngoài thu hút nghệ nhân, các liền anh, liền chị tham gia vào công việc sưu tầm,

truyền dạy cho lớp trẻ, đồng thời trực tiếp tham gia vào việc giới thiệu Dân ca Quan họ với du khách trong và ngoài nước.

Tỉnh Bắc Ninh cũng tập trung đầu tư nâng cấp Đoàn Dân ca Quan họ Bắc Ninh thành Nhà hát Dân ca Quan họ Bắc Ninh. Đây là đơn vị nghệ thuật hoạt động chuyên nghiệp duy nhất của tỉnh và của Việt Nam thực hiện việc bảo tồn và giới thiệu tinh hoa nghệ thuật Dân ca Quan họ với du khách trong nước và quốc tế. Đến nay đã có 15 nghệ sĩ được Nhà nước vinh danh, tiêu biểu như Nghệ sĩ Nhân dân Thúy Hương, Thúy Cải,... Nghệ sĩ Ưu tú Lê Thanh, Quý Tráng, ... Các cán bộ, nghệ sĩ, diễn viên được thụ hưởng một số chính sách ưu đãi để cống hiến tài năng cho việc bảo tồn và quảng bá Dân ca Quan họ. Cùng với đó, UBND tỉnh còn ban hành Quyết định phong tặng danh hiệu Nghệ nhân Quan họ cho những người có tài năng và thành tích xuất sắc trong việc nắm giữ và truyền dạy di sản Quan họ cho các lớp kế cận, với chính sách trợ cấp hàng tháng cho các nghệ nhân được phong tặng [9].

Công tác đào tạo bồi dưỡng tài năng và truyền dạy Dân ca Quan họ được chú trọng, thu được nhiều kết quả tích cực. Trường Trung cấp Văn hóa, Nghệ thuật và Du lịch Bắc Ninh được thành lập ngay sau khi tỉnh tái lập. Qua 20 năm hoạt động, Trường không chỉ đào tạo hàng nghìn học sinh có trình độ Trung cấp trên các lĩnh vực mà còn phát hiện và đào tạo hàng trăm diễn viên Dân ca Quan họ, cung cấp nguồn nhân lực cho Nhà hát Dân ca Quan họ, cho các Phòng, các Trung tâm Văn hóa – Thông tin các huyện, thị xã và thành phố, cho phong trào ca hát Quan họ ở cơ sở. Sở Giáo dục và Đào tạo triển khai chương trình giảng dạy chính khóa về Dân ca Quan họ Bắc Ninh trong hệ thống các trường Tiểu học và Trung học cơ sở trong toàn tỉnh.

Bồi dưỡng thế hệ “liền anh, liền chị” kế thừa: Công tác truyền dạy quan họ được chú trọng và mô hình các lớp “quan họ làng” đã ra đời. Tại những lớp quan họ này, các nghệ nhân quan họ dạy từng nhóm học sinh yêu thích quan họ, hướng đến biểu diễn trong các ngày hội làng, phục vụ đoàn khách du lịch... Dân ca quan họ còn được đưa vào chương trình dạy cho học sinh các cấp ở Bắc Ninh. Đến nay, toàn tỉnh Bắc Ninh có 603 câu lạc bộ Quan họ trường học, mỗi trường có ít nhất 01 câu lạc bộ. Tại nhiều trường còn tổ chức các cuộc thi hát quan họ, đề động viên, khuyến khích các em và tìm kiếm nguồn “liền anh, liền chị” nhí có tiềm năng. Đến nay, công tác truyền dạy đã phổ biến tại 31 làng quan họ gốc và các CLB quan họ thực hành.

Công tác tuyên truyền, quảng bá Dân ca Quan họ Bắc Ninh được quan tâm. Tham gia vào hoạt động giới thiệu, quảng bá Dân ca Quan họ, ngoài Nhà hát dân ca Quan họ Bắc Ninh còn có sự đóng góp quan trọng của các nghệ nhân, các liền anh, liền chị ở các

Câu lạc bộ, đội văn nghệ Quan họ ở các làng xã. Hàng năm tỉnh đã tổ chức một số hoạt động văn hóa nghệ thuật quy mô lớn phản ánh giá trị tinh hoa của Dân ca Quan họ được bảo tồn và phát huy, thu hút hàng vạn công chúng trong nước và nước ngoài tới thưởng thức, điển hình như chương trình nghệ thuật “Về miền Quan họ”, Festival Bắc Ninh; Hội thi Hát Quan họ đầu Xuân; Hát Quan họ trên thuyền tại hồ Nguyễn Phi Yến Lan...

Những thành tựu kể trên trong việc bảo tồn và phát huy Dân ca trong xã hội đương đại không chỉ là minh chứng cụ thể và sinh động sự cam kết của nhân dân Bắc Ninh với UNESCO, mà còn làm cho Dân ca Quan họ Bắc Ninh trở thành nguồn lực xã hội to lớn, thành sản phẩm Văn hóa du lịch đặc sắc, góp phần quan trọng vào việc thực hiện thành công các mục tiêu phát triển kinh tế – xã hội của tỉnh.

2.2.2. Những khó khăn, hạn chế:

Trong bối cảnh toàn cầu hóa và chuyển đổi cơ cấu xã hội, đã làm nảy sinh những mối đe dọa về sự suy thoái, biến dạng của di sản. Bản chất của Dân ca Quan họ Bắc Ninh là tập quán xã hội – phương thức sinh hoạt cộng đồng. Tuy nhiên, ngày nay phương thức sinh hoạt này ở một phương diện nào đó đang bị coi là một thương phẩm để mưu cầu lợi nhuận. Vậy nên, tính chất của nó có phần bị biến dạng.

Đội ngũ các nghệ nhân gạo cội ngày càng già yếu và mỏng dần, lực lượng kế cận thiếu nghệ nhân giàu kinh nghiệm. Mức thu nhập của các nghệ sĩ hát dân ca Quan họ còn thấp nên khó thu hút các sinh viên nghệ thuật có tài năng đăng ký theo học chuyên ngành về dân ca và tham gia cống hiến tại địa phương. Nghệ nhân dân ca quan họ Lê Văn Cần, trú ở phường Tiền An, thành phố Bắc Ninh cho biết: “Năm 2018, tôi được UBND tỉnh Bắc Ninh phong nghệ nhân dân ca quan họ và được tỉnh trả lương hơn 1,4 triệu đồng/tháng. Đến năm 2019, tôi được phong nghệ nhân ưu tú và được nhận lương hơn 2,2 triệu đồng/tháng” (Theo Nguyễn Thắng, <https://tienphong.vn/nghe-nhan-quan-ho-duoc-nhan-luong-thang-post1428037.tpo>). Bên cạnh đó, Dân ca quan họ Bắc Ninh truyền miệng qua các thế hệ và có sự biến đổi so với ban đầu. Ngoài ra, sự du nhập văn hóa từ phương Tây và nước ngoài cũng ảnh hưởng đến việc bảo tồn nghệ thuật hát quan họ truyền thống: thị hiếu thưởng thức âm nhạc của một bộ phận giới trẻ đang có xu hướng xa rời văn hoá truyền thống, yêu thích các loại hình giải trí, xu hướng âm nhạc nghệ thuật từ phương Tây nên dễ dẫn đến nguy cơ mai một và đứt gãy bản sắc văn hoá dân tộc. Điều này gây ra khó khăn trong việc phát triển quan họ. Việc hướng cho giới trẻ yêu thích và gìn giữ những điệu dân gian như dân ca quan họ là điều cần được nhà nước, sở văn hóa và các địa phương quan tâm và thực hiện.

Vấn đề đô thị hóa cũng tác động không nhỏ tới việc bảo vệ các không gian làng xã tự nhiên. Hiện nay, quá trình công nghiệp hóa, đô thị hóa ở Bắc Ninh được phát triển mạnh mẽ, một số làng Quan họ gốc nay đã thành phố, thành phường. Không gian văn hóa Quan họ làng xã truyền thống đang dần bị thu hẹp. Thêm nữa, Dân ca Quan họ Bắc Ninh đang là nội dung thu hút và hấp dẫn khách du lịch. Du lịch có thể khiến cho các hình thức trình diễn, không gian trình diễn, thậm chí tính chất của Dân ca Quan họ có thể bị biến đổi thành những show trình diễn phục vụ khách du lịch.

Kinh phí và cơ sở vật chất cho công tác bảo tồn và phát huy giá trị di sản văn hóa dân ca Quan họ còn ít, kinh phí dành cho các CLB chưa đáp ứng được nhu cầu hoạt động. Công tác đầu tư cho các CLB gần như còn bỏ ngỏ dẫn tới địa điểm sinh hoạt Quan họ chưa đảm bảo. Các nhà văn hóa, đình làng... là những địa điểm sinh hoạt cộng đồng chung của cả làng do đó cần sự đầu tư riêng về cơ sở vật chất phù hợp với hát Quan họ.

2.3. Đề xuất số giải pháp bảo tồn và phát huy giá trị dân ca quan họ Bắc Ninh

Chủ trương của Đảng ta là động viên sức mạnh của toàn dân, tập trung hơn nữa cho phát triển văn hóa, bao gồm cả di sản văn hóa. Đại hội VI của Đảng đã chỉ ra việc phải thực hiện xây dựng một nền văn hóa, văn nghệ xã hội chủ nghĩa đậm đà bản sắc dân tộc. Trong đó nhấn mạnh đến công tác sưu tầm vốn văn hóa phi vật thể nhằm bảo tồn và phát huy giá trị của di sản văn hóa này. Sau khi Luật di sản văn hóa được ban hành, Chính phủ đã ra Nghị định số 98/2010/NĐ-CP ngày 21 tháng 9 năm 2010 quy định chi tiết thi hành một số điều của Luật di sản văn hóa và Luật sửa đổi, bổ sung một số điều của Luật di sản văn hóa. Tại điều 7 nghị định chỉ rõ sáu biện pháp cần thiết để bảo tồn và phát huy di sản văn hóa phi vật thể.

Nghệ thuật dân ca quan họ Bắc Ninh là một di sản văn hóa phi vật thể quan trọng của Việt Nam, để bảo tồn, kế thừa và phát triển nó, cần có sự chung tay đồng lòng từ Đảng, Nhà nước và nhân dân. Dưới đây là một số giải pháp để bảo tồn, phát huy nghệ thuật này:

Một là, lưu giữ và bảo quản tài liệu: Việc lưu giữ, bảo quản các tài liệu như tài liệu âm thanh, hình ảnh, video, sách và bản ghi âm có ý nghĩa quan trọng trong việc bảo tồn nghệ thuật này. Chúng cần được bảo quản một cách cẩn thận để đảm bảo tính truyền thống và chất lượng của nghệ thuật Quan họ Bắc Ninh.

Hai là, tổ chức các lớp học, khóa đào tạo để truyền dạy và giới thiệu về nghệ thuật quan họ cho các thế hệ trẻ. Điều này sẽ giúp truyền lại kiến thức và kỹ năng của nghệ thuật này cho các thế hệ sau.

Ba là, thường xuyên tổ chức các hội thi nhằm tôn vinh bản sắc văn hóa của địa phương, các giá trị của văn hóa dân gian. Phát hiện những nhân tài hát dân ca Quan họ, thu hút họ để cống hiến cho cộng đồng, lan tỏa tình yêu Quan họ tới nhiều người. Tổ chức giao lưu văn hóa nghệ thuật giữa các làng, xã trong và ngoài tỉnh.

Bốn là, tăng cường quản lý của cơ quan lãnh đạo, tăng cường sự lãnh đạo, chỉ đạo của cấp ủy, chính quyền. Xây dựng Hệ thống điều hành, quản lý ở các cấp một cách toàn diện và đặc biệt chú ý đến sự kết hợp giữa cơ sở tín ngưỡng văn hóa và lễ hội ở các địa phương với dân ca Quan họ. Định kỳ tổng kết, đánh giá rút kinh nghiệm trong công tác bảo tồn và phát huy giá trị dân ca Quan họ. Nâng cao nhận thức cho cán bộ và nhân dân tỉnh Bắc Ninh, có kế hoạch chi tiết cho công tác bồi dưỡng nguồn nhân lực chất lượng phục vụ công tác bảo tồn, phát huy giá trị văn hóa dân gian. Cử cán bộ phụ trách công tác văn hóa, quản lý văn hóa đi học tập nâng cao về trình độ chuyên môn tại các cơ sở chuyên ngành, tham gia các lớp tập huấn, các hội thảo chuyên đề về dân ca Quan họ.

Năm là, tăng cường nguồn lực tài chính và cơ sở vật chất phục vụ bảo tồn và phát huy giá trị di sản văn hóa phi vật thể nói chung và dân ca Quan họ nói riêng.

Sáu là, ứng dụng công nghệ nghệ 4.0 vào việc bảo tồn và phát huy giá trị dân ca truyền thống, số hoá di sản dân ca Quan họ. Với những trang thiết bị hiện đại, có thể lưu giữ được lời ca, giai điệu của các bài Quan họ truyền thống, những dị bản khác nhau mà khi cần người ta có thể tra cứu dễ dàng.

Bảy là, đẩy mạnh công tác tuyên truyền quảng bá tiềm năng du lịch gắn với dân ca Quan họ. Giới thiệu, trình diễn di sản văn hóa Quan họ của địa phương trên các hệ thống thông tin với nhiều hình thức, nội dung phong phú để mọi người dân thấy được trách nhiệm và quyền lợi của mình trong việc quảng bá dân ca Quan họ rộng khắp. Đưa mỗi người dân trở thành một tuyên truyền viên tích cực nhất. Muốn vậy, cần khuyến khích người dân địa phương tích cực tham gia vào việc gìn giữ, lưu truyền và phát huy giá trị của loại hình diễn xướng dân gian này; trao quyền cho cộng đồng trong việc chủ động bảo tồn và khai thác hiệu quả các giá trị di sản gắn với phát triển du lịch; phân định rõ vai trò, trách nhiệm và quyền lợi giữa chính quyền địa phương và cộng đồng, trong đó chính quyền giữ vai trò chủ đạo định hướng các hoạt động bảo tồn và phát huy giá trị, sao cho đảm bảo hài hoà lợi ích, tất cả các bên đều được hưởng lợi từ di sản.

Tám là, xác định đúng vai trò của nghệ nhân và có chế độ chính sách ưu đãi tốt cho họ, vì họ chính là những người truyền thụ lại những làn điệu dân ca cho thế hệ sau, góp phần quan trọng trong việc bảo tồn và phát huy giá trị dân ca Quan họ.

3. KẾT LUẬN

Trong suốt quá trình tồn tại và phát triển, dân ca Quan họ đã thể hiện được nhiều nét văn hóa truyền thống từ nếp sống, tình cảm cho đến những nguyện vọng, khao khát của con người với quyền tự do, quyền hưởng hạnh phúc trên bình diện văn hóa – xã hội. Chính vì vậy việc lưu giữ, bảo tồn và phát huy dân ca Quan họ có ý nghĩa quan trọng trong việc giữ gìn bản sắc văn hóa Việt Nam nói chung và của người dân vùng Quan họ nói riêng.

Việc Bảo tồn, kế thừa và phát huy giá trị dân ca Quan họ Bắc Ninh trong giai đoạn sắp tới sẽ còn gặp nhiều thách thức do xã hội Việt Nam đang có nhiều thay đổi, hướng theo nền kinh tế thị trường. Vì vậy cần nhiều hơn nữa sự chung tay của toàn thể người dân, theo tinh thần “Nhà nước và nhân dân cùng làm”. Đảng, Nhà nước, Sở Văn hoá các cấp cần xây dựng một hệ thống các giải pháp Bảo tồn và phát huy giá trị di sản văn hoá dân ca Quan họ để vừa đảm bảo giữ gìn được bản sắc văn hóa dân gian của dân tộc, vừa tiếp thu những lợi ích của xu hướng đổi mới và khắc phục được những nhược điểm của đổi mới mang lại.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. <https://vietnamnet.vn/quan-ho-bac-ninh-10-nam-di-san-the-gioi-601358.html>
2. Nhiều tác giả: *Bảo tồn và phát huy di sản văn hoá phi vật thể ở Việt Nam*, Viện Văn hoá Nghệ thuật Việt Nam xuất bản, H, 2009.
3. Bá Đoàn, *Bắc Ninh bảo tồn và phát huy giá trị Dân ca Quan họ*, báo Dân trí, 2019.
4. Nguyễn Văn Huy, *Giá trị nghệ thuật trong lời ca Quan họ và giá trị hiệu ứng xã hội*, website <https://vhntbacgiang.edu.vn/2019/06/28/gia-tri-nghe-thuat-trong-loi-ca-quan-ho-va-gia-tri-hieu-ung-xa-hoi/>
5. Quốc hội: *Luật Di sản văn hoá và các văn bản hướng dẫn thi hành*, NXB CTQG, H, 2003.
6. Quốc hội: *Luật sửa đổi, bổ sung một số điều của Luật Di sản văn hoá của Quốc hội khoá XII*, kỳ họp thứ 5, số 32/2009/QH12, ngày 18 – 6 – 2009.
7. Nghị định số 109/2015/NĐ-CP ngày 28/10/2015 của Chính phủ về việc “*Hỗ trợ đối với Nghệ nhân nhân dân, Nghệ nhân ưu tú có thu nhập thấp, hoàn cảnh khó khăn*”, 2015.
8. Quyết định số 1230/QĐ-TTg ngày 15/7/2021 của Thủ tướng Chính phủ về “*Phê duyệt chương trình Bảo tồn và phát huy bền vững giá trị di sản văn hóa Việt Nam, giai đoạn 2021 - 2025*”, 2021.
9. Trần Đình Luyện, *Những thành tựu quan trọng trong bảo tồn và phát huy giá trị dân ca Quan họ*, báo Bắc ninh online, 2023.

PRESERVING AND PROMOTING THE CULTURAL HERITAGE VALUE OF BAC NINH QUAN HO FOLK SONGS - CURRENT SITUATION AND SOLUTIONS

Nguyen Thi Kim Oanh

Abstract: *Bac Ninh Quan Ho folk songs were formed and developed in the ancient Kinh Bac cultural region, and are one of the typical types of folk songs in the Vietnamese folk song treasury, developed to a high level and complete in method. musical aspect, lyrics and performance form. Quan Ho folk songs not only have musical artistic value, but also contain many other cultural values such as spirituality, beliefs, customs, communication and behavior... both unique and profound. full of community spirit, and was recognized by UNESCO as an Intangible Cultural Heritage on September 30, 2009. In the current context of globalization, Quan Ho folk songs are gradually at risk of being lost and forgotten, so preserving and promoting the cultural value of Quan Ho folk songs in Bac Ninh is a must. It is urgent that there is a need for the cooperation of the Party, the State, the entire people in general and the people of the Quan Ho region in particular.*

Keywords: *Cultural heritage, Bac Ninh Quan Ho folk songs, solutions, preservation and promotion.*

(Ngày Tòa soạn nhận được bài: 29-8-2024; ngày phản biện đánh giá: 16-9-2024; ngày chấp nhận đăng: 27-9-2024)